

A SZOLNOKI MŰVÉSZTELEP TÖRTÉNETE

Az 1902-ben alapított szolnoki művésztelep egyike a legrégebbi, folyamatosan működő művészi csoportosulásnak Magyarországon. Mivel tagjait általában laza kohézió jellemezte a nagybányai művésztelephez viszonyítva, a szolnokiak eszmei, stílári és tematikai jellegzetességei nehezen körvonalazhatók.

A telep életének első periódusát az osztrák Pettenkofen és körének működése jelenti. Az alföldi magyar népelet színes, egzotikus figurái sok művész érdeklődését felkeltették. Ilyen volt Valerio, francia grafikus is, aki a helytartótanács megbízásából és saját kalandos vágyait követve hazánkba utazott. Rövid tartózkodása ellenére a magyar parasztookról, szűrös, subás emberekről készített rézmetszetei Magyarországon is ismertté váltak. Pettenkofen először haditudósítóként volt szemtanúja az 1848-49-es szabadságharc eseményeinek. Honvédeink hősiességétől felbuzdulva több litográfiában örökítette meg a szabadságáért küzdő magyar nép tetteit. Éppen ezek a litográfiák voltak azok, melyekkel a bécsi kispolgári életképfestészet által képviselt irányt fokozatosan legyőzte. 1851-1881 között Pettenkofen gyakran tartózkodott Magyarországon, kiváltképp Szolnokon. Egyre jobban elmélyült az alföld népének, természeti viszonyainak ismeretében, olyannyira, hogy műveivel nemcsak világhírt szerzett a szolnoki életnek, de szinte magyarrá vált, művészete pedig döntő jelentőségű volt a magyar életképfestészet fejlődésében. Olajképeit és akvarelljeit tiszta festői felfogás, gazdag kolorit jellemzi. Pettenkofen egykori házának helyét ma emléktábla jelzi.

A művésztelep előtörténetének második periódusába a Pettenkofenhez kapcsolódó Munkácsy-kör tagjai tartoznak (Deák Ébner Lajos, Bihari Sándor). Munkáikat a holland kismestereken edzett szemlélet és a modern fényfestés összekapcsolása jellemzi. E második korszak eredménye általában a paraszti téma felfedezése volt. A festők jó része azonban egységes csoport híján rövid időn belül elutazott, így a szolnoki helyszínek csupán művészetük egy rövid állomását jelentették. Az itt készült paraszti ihletésű zsánerképek legtöbbször romantikus, édeskés hangvételűek. Fényes Adolf és Bihari Sándor munkáinak egy része képviseli a kritikai realizmust Szolnokon. Festményeiket már egyfajta szociális érdeklődés jellemzi. Az irányzat gyors elerőtlenedése politikai és társadalmi okokon kívül elsősorban annak köszönhető, hogy a művészek ekkor még nem tömörültek egységes telepbe.

A szolnoki festészet harmadik korszakát a telep tényleges megalakulása jelenti. 1899-ben Bihari Sándor, Boruth Andor, Fényes Adolf, Hegedüs László, Katona Nándor, Kernstok Károly, Mednyánszky László, Mihalik Dániel, Pongrácz Károly, Szlányi Lajos, Vaszary

János a kultuszminiszterhez folyamodtak segítségért a művészek Szolnokon való letelepedéséhez. Ezt az ügyet Szolnok város és a megye is természetesen támogatta, hiszen a fent említett művészekon kívül Bihari Sándor és Fényes Adolf festményei már nagy sikereket arattak szolnoki témáikkal. Wlassics Gyula kultuszminiszter neveltségesen alacsony, 3000 korona (akkoriban egy közepes minőségű portré ára) hozzájárulás mellett a főispánt is lelkesíteni igyekezte. A miniszteri leirat következményeképpen 1901. április 28-án alakult meg a Szolnoki Művésztelep Egyesület, mely egy év alatt felépítette a művésztelep 12 műtermét, melyeket 1902. június 29-én adtak át a törzstagoknak. Az első állandó alkotók: Bihari Sándor, Fényes Adolf, Hegedüs László, Mihalik Dániel, Olgyay Ferenc, Pongrácz Károly, Szlányi Lajos, Vidovszky Béla, Zombory Lajos voltak, valamint rajtuk kívül számos vendégművész is érkezett. Az együtt dolgozó művészek nem képviseltek olyan egységes stílust, mint Nagybánya. Az alkotók javarésze tájképfestő, ezáltal Szolnok eddigi legfontosabb hagyományos műfaja, a zsánerkép majdnem teljesen háttérbe szorult. A szemléleti egység hiánya miatt az időben egymás mellett működő művészek együttesen nem tárgyalhatók, mert a fejlődés egyenes vonala teljes mértékben hiányzik. Együtt dolgoztak a kritikai realizmus művelői, a tájkép- és állatképfestők és a modern törekvések képviselői. Szolnokon is megmutatkoztak az ún. plein-air törekvések, mely a régebbi sötét színekkel való műteremfestészet helyett a szabadba, a fénytől telített tájba vezette a művészeket. A plein-air festés további eredménye lett az impresszionizmus, amelynek kései dekoratív változata éppen Szolnokon gyökeresedett meg. E szétbomló irányzatnak egyes elemeit a művészek megszelídítették és a megrendelők igényeihez alakították.

A világháború alatt a művésztelep fejlődését nagymértékben befolyásolta, hogy a hadbavonult festők családtagjait 1914-ben kitelepítették, majd a műtermekben hadikórházat rendeztek be. Az első világháború befejezése után a Magyar Tanácsköztársaság kulturális ügyekkel foglalkozó népbiztossága a telep működését újra megindította. A szolnoki „Munkás” 1919. ápr. 19-i számában közzétett felhívásra a művészek vissza is tértek a telepre, de lényeges munkát nem tudtak végezni, mert a román intervenció következtében Szolnok csatatérré vált. A hadicselekmények folytán megsérült művésztelepet a Tanácskormány nem segítette és a kitűnő műtermek lassan omladozni kezdtek. Hosszú erőfeszítések folytán azonban mégis sikerült a károkat helyrehozni és az 1927-ben rendezett jubileumi kiállítás, a telep 25 éves fennállása alkalmából, ismét Szolnok felé irányította a művészek figyelmét. Bár a régi törzstagok megmaradtak a telep működésének új korszaka következett.

A művésztelep életének negyedik szakaszát már egy új irányzat jellemzi, melynek hangadó mestere Aba-Novák Vilmos volt. Olaszországi tanulmányútján talált rá sajátos

stílusára, melyben az olasz futurizmus tarkaságát és dinamizmusát a magyar emlékekkel egyesítette. 1930-tól többször megfordult a szolnoki művésztelepen. Képein számos vásárt, cirkuszt, lacikonyhát, árvízjelenetet festett, de az állatok életéből is merített témát. Alakjait hol groteszken, hol humorral ábrázolja, rajzos részlettanulmányokon alapuló elbeszélő kedv és dinamikus előadásmód jellemzik. Az Aba-Novákkal beköszöntő új korszak további egyéniségei voltak még a telepen Pólya Tibor, Chiovini Ferenc, Pátzay Pál és még sok más átmenetileg Szolnokon tartózkodó művész. Bernáth Aurél az általa vezetett szabadiskola növendékeit is levitte Szolnokra.

1942-től újabb nehéz időszak következett a művésztelep életében. A műtermekbe német katonaság költözött be. A művésztelep múzeumát – amely úgy jött létre, hogy a műteremhasználat fejében egy zsűri az érintett művészek legjobbnak ítélt munkáját kiválasztotta és a múzeumban elhelyezte – a német fasiszták elrabolták és nyugatra vitték. De megsemmisült a szolnoki művésztelep termésének az a hatalmas anyaga is – közel négyezer festmény – mely a szolnoki polgárok lakásait díszítette. Ezt az anyagot a németek hatalmas halmokba rakták és felgyújtották. A háborús események következtében a telep lakhatatlanná vált, a művészek elmenekültek a bombázott városból és úgy látszott, hogy a telep működése teljesen megszűnt.

A szocializmus alatt megkezdődött a romos művésztelep állagmegóvása és részleges újjáépítése. Az újra ideérkező művészek már a pártosság és közérhetőség jegyében fogant szocialista realizmus szellemében alkottak, pl.: Benedek Jenő. Más művészek, mint Patay Mihály grafikus, vagy Bótos Sándor szolnoki vonatkozású tájképeikkel, paraszti enteriőrjeikkel a Munkácsy által fémjelzett hagyományokhoz nyúltak vissza, és a régi Szolnoki Művésztelep stílusát igyekeztek újra visszaidézni.

A hatvanas évektől újra megindult a művészeti élet a telepen. P. Bak János, Nagy István, Simon Ferenc, Baranyó Sándor, Bokros László, Fazekas Magdolna, Meggyes László, Gácsi Mihály, Mészáros Lajos, Antal Ilona, Palicz József, Szabó László és Berényi Ferenc lettek az új honfoglalók. A hetvenes évektől napjainkig többen meghaltak ebből a generációból, mások új helyeken találták meg művészi munkájuk feltételeit, így került később Szolnokra Ágotha Margit, Rékassy Csaba, Pogány Gábor Benő, Hangay Szabó László. Mivel a műtermek avultak voltak, elengedhetlenné vált a művésztelep felújítása, ami a centenáriumi évre fejeződött be.

A 2002-ben alakult Szolnoki Művészeti Egyesület működésének köszönhetően újra élénk művészeti élet bontakozott ki a telepen. Az alkotók, hasonlóan a régi művésztelep

hagyományaihoz, nem rendelődnek egységes stílusirányzat vagy eszme alá, megtartva ezzel saját egyéniségüket, művészi hangjukat.

Bár kezdetben a Szolnoki Művésztelepet gyakran illették – Nagybányához viszonyítva – a másod- vagy harmadrangúság vádjával, életképessége segített megcáfolni e feltételezéseket. Mi sem bizonyítja jobban egy művészi csoportosulás működőképességét, mint az, hogy a Szolnoki Művésztelep a történelem viharai ellenére még ma is folyamatosan, magas kvalitással működik. Művészei mai is olyan meghatározó egyéniségei Szolnok városának, mint a hajdan volt alkotók. Míg más egykori művészkolóniák rövid életűek voltak, eszméik nem élték túl a történelmi, politikai változásokat, egységesítő törekvéseik gyakran kiválásra készítették művészeiket, addig a Szolnoki Művésztelep ma is aktív és konstruktív csoportként működik, meghagyva a művészi szabadságot és a különféle irányzatok szabad egymás mellett élését.

Nyolczas Erika